

Чоловік рідко цінує жінку як слід, аж поки втратить її. Він не помічає в домівці затишного тепла, що його створює жінка, та як тільки воно зникає, в житті його робиться порожнеча, і він тиняється сновидою, сам не знаючи, чого йому бракує.

Якщо його товариші не досвідченіші за нього, то вони лиш недовіжливо похитають головою й дадуть йому міцних ліків. Але туга не зникає, а зростає дедалі більше.

Чоловік втрачає цікавість до всього, що його оточує, стає похмурий, сумний.

Однак коли порожнеча вже аж надто присідає, тоді його раптом осяває здогад.

Коли таке трапляється на Юконі, чоловік лагодить собі човна, якщо це діється влітку, а як узимку, запрягає собак — і рушає на південь. Через кілька мієяців, якщо він одержимий Північчю, він вертається з дружиною, що відтепер має поділяти з ним любов до цієї холодної країни та її лихі нестатки. Це ще один доказ природженого чоловічого егоїзму. Тут до речі пригадати історію Відлюдька Макензі, що сталася за тих давніх часів, коли Клондайку [Клондайк — річка в Північній Америці, притока Юкону, на якій було знайдено великі поклади золота.] ще не витолочили оті чечачо [Чечачо — новачок-золотошукач.], які ринули сюди повіддю, коли він був тільки місцем, де гарно дуже ловився лосось.

З першого погляду було знати, що Відлюдько Макензі належав до піонерів Півночі.

На його обличчя поклали тавро двадцять п'ять років безнастанної боротьби з природою в її найдикіших проявах. Найбільше далися йому ознаки два останні роки, згаяні на пошуки золота біля самого Полярного кола. Коли його опосіла тужлива порожнеча, він не здивувався, бо був

практична людина й бачив, як інших чоловіків захоплювала така сама недуга. Але він нічим не виявив своєї хвороби — тільки став іще заповзятіше працювати. Запомігшись спорядженням у рахунок майбутнього здобутку, він ціле літо воювався з комарами й промивав пісок у пониззі річки Стюарт. Потім зготовив пліт з добрячих колод і спустив його Юконом аж до Сорокової Милі, а там поставив з того дерева гарну хатину. Вона мала такий привабливий, затишний вигляд, що багато хто хотів затоваришувати з ним і оселитися в тій хатині. Але він розвіяв їхні надії на диво короткими й промовистими словами і закупив у факторії подвійний запас харчів.

Як уже зазначалося, Відлюдько Макензі був практична людина. Коли він чого-небудь хотів, то звичайно домагався того, і то якомога в найлегший спосіб. Хоч він не страхався тяжкої праці та злиднів, а проте не мав охоти мандрувати шістсот миль кригою з собаками, далі плисти дві тисячі миль океаном та ще десть із тисячу миль добиратися до рідного краю, — і все лиш задля того, щоб знайти собі дружину.

Життя занадто коротке. Тому він запряг своїх собак, прив'язав до санок досить незвичний вантаж і вирушив до гірського кряжу, що на його західних схилах бере свій початок річка Танана.

Мандрівець із нього був витривалий, а його собаки мали славу найшвидших, найдужчих і найневибагливіших на всьому Юконі. За три тижні він уже прибув до табору племені стіксів, що жило у верхів'ї Танани. Стіксів здивувала його відвага, бо вони мали лиху славу: вбивали білих людей за таку дурничку, як гостра сокира або зламана рушниця. Але Відлюдько Макензі прийшов до них сам, і в його способі поводитися була чарівна суміш покірливості, панібратства, самовладання й нахабства. Треба бути дуже спритним і добре знати психологію дикунів, щоб користуватися такою різноманітною зброєю. Але він був досвідчений майстер у цій справі, знав, коли треба поступатися, а коли гнівно вергати блискавки й громи. Найперше він привітався з ватагом Тлінг-Тінегом і вшанував його подарунками — кількома фунтами чорного чаю й тютюну, тим здобувши у нього прихильність і ласку. Потім зазнайомився з

хлопцями й дівчатами, а ввечері влаштував їм потlach [Потlach — в індіанців учта, на якій господар обдаровує гостей.]. На снігу втоптано продовгуватий майданчик на сто футів завдовжки й на двадцять п'ять упоперек. Посередині розклали довгасте вогнище, а з обох боків сніг застелили ялиновим гіллям. Усе плем'я висипало з вігвамів, і щось із сто горлянок завело на честь гостя індіанську пісню.

За ці два роки Відлюдько Макензі навчився індіанської мови — запам'ятав декілька сотень слів, опанував горлові згуки, важкі звороти, будову речень, шанобливі епітети та сполучники. Отож він, наслідуючи індіан, звернувся до них з промовою, сповненою предковичної поезії, примітивного красномовства та метафоричних викрутасів. Тлінг-Тінег і шаман відповіли в такому ж стилі, а тоді він роздав дрібні подарунки чоловікам, співав разом з ними пісень і показав себе майстерним гравцем у їхній улюбленій грі в п'ятдесят два кілочки.

Індіяни курили його тютюн і були дуже задоволені. Але парубки поводитися задерикувато, вихвалялися своєю відвагою і з натяків беззубих бабів та дівочого хихотіння не важко було здогадатися чому. Вони бачили на віку не багато білих людей, Вовчих синів, але й ті вже дечого їх навчили.

Відлюдько Макензі, дарма що здавався безпечним, добре все те помітив. А тому, загорнувшись у спальні хутра, він знову все обміркував, обміркував дуже докладно і не одну люльку викурив, складаючи план, як діяти. Із усіх дівчат тільки одна припала йому до вподоби, і неабихто, а Заринска, ватагова дочка. Риси її, уся постава найбільше відповідали уявленню білої людини про жіночу вроду — вона була майже аномалія серед інших дівчат свого племені. Він здобуде ту дівчину, одружиться з нею і зватиме її... авжеж, зватиме Гертрудою! Зваживши так, він повернувся набік і заснув — справжній син раси переможців.

Завдання було важке і вимагало терплячості й багато праці, але Відлюдько Макензі діяв хитро, безтурбоття його збивало з пантелику індіан. Він не забув показати чоловікам, який він гарний стрілець і

спритний мисливець, і весь табір славив його, як він застрелив лося з відстані шестисот оленьчих шкур. Він вихваляв себе й не шкодував тютюну. Так само вшанував і шамана; він розумів, що той чарівник має вплив серед народу, а тому хотів запевнити собі його допомогу. Але той високий зверхник відчував свою могутність і не дав улеститися подарунками. Тоді Макензі не вагаючись вписав його до числа майбутніх ворогів своїх.

Хоч і не траплялося йому нагоди поговорити з Заринскою, але Макензі весь час крадькома поглядав на неї, даючи на здогад, який у нього намір. Вона, звісно, зрозуміла його добре, але, кокетуючи, оточувала себе гуртом жінок щоразу, як чоловіків не було поблизу і Макензі міг би підступитися. Проте він не поспішав:

знав, що вона мимохіть думає про нього, то нехай подумає ще кілька день, це лише йому на руку.

Нарешті, одного вечора, вважаючи, що прийшла пора, він зненацька залишив курне ватагове житло й попростував до сусіднього вігваму. Як звичайно, Заринска сиділа посеред жінок та дівчат; усі вони шили мокасини й цяткували одяг намистинами.

Жінки зустріли Макензі сміхом та жартами про нього й Заринску. Але він не став панькатися з ними; виштовхнув одну по одній з вігваму на сніг, і вони поспішилися по всьому таборі розповісти, що сталося.

Він переконливо розповів дівчині про свій намір її мовою, бо вона не знала його мови, і години за дві зібрався йти.

— Отже, Заринска піде до житла білого чоловіка? Гаразд! А я піду поговорю з твоїм батьком, бо він, може, не згоден. Я дам йому багато подарунків, але хай не вимагає зайвого. А коли він скаже ні? Нічого! Заринска все одно піде до житла білого чоловіка.

Він уже підніс шкуратяну завісу, щоб вийти надвір, аж дівчина стиха покликала його назад. Вона вклякнула на долівку, застелену ведмежими шкурами, — обличчя її сяяло так, як тільки сяє в правдивої Євиної дочки, — і соромливо розстебнула його важкого пояса. Він спантеличено глянув на неї і підозріло нашорошив вуха, наслухаючись до кожного шурхоту знадвору. Але те, що вона робила далі, розвіяло його сумнів, і він потішено всміхнувся. Вона вийняла зі своєї робочої торбини піхви з лосевої шкіри, гаптовані яскравими химерними візерунками, потім витягла його великого мисливського ножа, оглянула шанобливо гостре лезо, доторкнулася до нього пальцем і встромила в нові піхви. Потім пересунула їх уздовж пояса на звичайне місце з лівого боку.

Справжнісінька тобі сцена з стародавніх часів: дама та її лицар! Макензі підвів дівчину на ноги й торкнувся вусами її червоних уст — для неї то були незвичні, чужі пестощі, пестощі Вовчі. То зустрілися доба каменю з добою заліза.

Коли Відлюдько Макензі, з великим згортком під пахвою, відхилив запинало Тлінг-Тінегового вігваму, в таборі аж гуло. Діти сновигали під ногами, зносячи сухе дерево на потлач, дедалі голосніше гомоніли жінки, похмурі парубки стояли купками й про щось змовлялися, з шаманового вігваму лунали зловісні звуки замовин.

Ватаг був сам зі своєю дружиною, яка дивилася перед себе тьмяним поглядом, але Макензі здогадався, що тут про все вже знають. Тим-то він не гаючись приступив до діла, висунувши на видноту вишиті намистом піхви — признаку своїх заручин.

— О Тлінг-Тінегу, могутній володарю стіксів і земель на Танані, пане лососів, ведмедів, лосів і оленів! Білого чоловіка привела до тебе велика мета. Багато місяців його хатина порожня, а він самотній. Його серце знудилося в тиші, засумувало за жінкою, що сиділа б біля нього в хатині й зустрічала його теплим багаттям і доброю стравою, коли він вертатиме з полювання. Йому вчувалися дивні речі: тупотіння дитячих мокасинів і гомін дитячих голосів. А якось уночі він мав сон: до нього прийшов Крук

— батько твій і батько всіх стіксів. І Крук так промовляв до самотнього білого чоловіка: "Взувай мокасини, ставай на лижви, поклади на санки харчів на багато снів і подарунків для ватага Тлінг-Тінега, бо ти повинен повернути в той бік, де навесні сонце має звичай ховатися за край землі, і податися до країни, де полює могутній ватаг. Там ти віддаси великі свої подарунки, і Тлінг-Тінег, мій син, стане тобі за батька. В його вігвамів є дівчина, я вдихнув у неї подих життя для тебе. Ту дівчину візьмеш собі за дружину". Отак сказав великий Крук. Тому я кладу дарунки до ніг твоїх, тому я й прийшов узяти твою дочку.

Старий ватаг загорнувся в хутро, свідомий своєї царської величі, і з відповіддю не спішився. Тим часом до вігваму прошмигнув хлопчисько, переказав, що ватага кличуть на раду старшини, і зразу ж зник.

— О білий чоловіче, якого ми назвали Пострахом лосів, а ще звемо Вовком і Вовчим сином! Ми знаємо, що ти походиш від могутнього племені, і були горді вітати тебе за гостя на потлачі, проте лосось не пара моржеві, так само Крук не пара Вовкові.

— Неправда! — крикнув Макензі. — Я бачив Крукових дочок у Вовчих таборах — у Мортімера, в Треджідга й у Бернебі; вони прийшли до їхніх вігвамів два кригоплави тому. І я чув ще й про інших, хоча на власні очі їх не бачив.

— Ти правду кажеш, сину мій, але то погана злука, все одно що спарувати воду з піском або сніжинку з сонцем. А ти, бува, не зустрів Мейсона та його скво [Скво-мовою індіанців дружина.]? Ні? Він перший з Вовків прийшов десять кригоплавів тому. І з ним був велетень, гнучкий, як лоза, і дужий, як ведмідь, а серце мав, як літній місяць уповні. Його...

— Та це ж Мелют Кід! — перебив Макензі, пізнаюч з опису добре відому в північних краях постать.

— Так, це він, велетень. Але чи не бачив ти Мейсонової скво? Вона була рідна сестра Заринщина.

— Ні, ватаже, але я чув про неї. Мейсон... далеко, далеко на півночі ялина, снігом і роками обтяжена, роздавила його. Та його кохання було велике, й він мав багато золота. Жінка взяла золото, взяла сина, що чоловік їй залишив, і подалася в довгу мандрівку, а через безліч снів прибула до землі, де й узимку світить сонце. Там вона живе й досі. Там немає ані кусючого морозу, ані снігу, там улітку опівночі не світить сонце і нема темряви в зимові полудні.

Прийшов другий посланець кликати ватага на раду й перепинив їхню мову. Макензі, виштовхуючи його в сніг, скинув оком надвір і помітив, що перед вогнищем похитуються постаті, почув ритмічний спів чоловічих басів і зрозумів, що то шаман роздмухує гнів свого народу. Не можна було гаятись далі. Він знов обернувся до ватага.

— Слухай! Я хочу взяти твою дочку. А ось глянь! Тютюн, чай, багато мірок цукру, теплі укривала, хустки гарні й великі; а оце справжня рушниця й багато куль до неї та пороху.

— Ні, — відповів старий, перемагаючи спокусу, що охопила його на вигляд таких скарбів, розкладених перед ним. — Он там зібрався мій люд, і він не хоче, щоб я віддавав тобі дочку.

— Але ж ти — ватаг.

— Проте юнаки лютують, що Вовки забирають наших дівчат, і їм нема з ким дружитися.

— Слухай, о Тлінг-Тінегу! Ще ніч не обернеться в день, як Вовк пожене своїх собак до Східних гір і ще далі, аж до країни Юкону. І Заринська буде протоптувати стежку його собакам.

— А може, ніч не дійде й половини, як мої юнаки кинуть Вовкове м'ясо собакам, а кістки його лежатимуть під снігом, аж доки весняне сонце розтопить той сніг.

Це була погроза у відповідь на погрозу. Бронзове обличчя Відлюдькове спалахнуло.

Він підвищив голос. Ватагова дружина, що досі сиділа байдужа, спробувала підлізти до виходу. Спів надворі раптом урвався, стало чути гомін багатьох голосів. Макензі брутально штовхнув стару назад на хутрянну постіль.

— Знову я звертаюся до тебе, слухай, о Тлінг-Тінегу! Вовк умре, міцно зціпивши зуби, і разом з ним заснуть десять найдужчих чоловіків з твого племені — а вони тобі потрібні, бо полювання тільки-но почалося і за кілька місяців доведеться вже й рибу ловити. Та й знов же, яка тобі користь із того, що я помру? Я знаю звичай твого народу: з мого добра тобі дістанеться невелика частка. Віддай мені дочку свою, і все це добро буде твоє. Однаково ж сюди прийдуть мої брати, їх багато, і вони невситимі, і Крукові дочки родитимуть дітей у Вовчих вігвамах.

Мій народ більший, ніж твій. Так судилося. Віддаси мені дочку, і все буде гаразд.

Надворі зарипів сніг під мокасінами. Макензі звів у рушниці курка й розстебнув кобури обох револьверів.

— Погодсья, ватаже!

— Але ж мій народ скаже "ні"!

— Погодсья, і це добро буде твоє. А з твоїм народом я сам упораюся.

— Нехай буде так, як Вовк хоче. Я візьму подарунки, але пам'ятай, що я попереджав тебе.

Макензі віддав ватагові всі подарунки, не забувши поставити на запобіжника рушницю, та ще й докинув неймовірно строкату шовкову хустку. Ту мить з'явився шаман з кількома юнаками, але Макензі відважно проштовхався між ними й вийшов.

— Збирайся! — кинув він коротко Заринсці, проходячи повз її вігвам, і поспішився запрягти своїх собак. За кілька хвилин він прийшов на раду, ведучи за собою запряг; дівчина йшла поряд. Він вибрав собі місце на горішньому кінці подовгастого майданчика поруч з ватагом. Заринску він поставив ліворуч, на крок позад себе, як і годилося стояти жінці. А до того ж у таку хвилину, коли можна сподіватися всякого лиха, добре, щоб хтось боронив тебе ззаду.

Обабіч вогнища сиділи навпочіпки чоловіки й співали стародавньої індіанської пісні. Милозвучності в ній не було: якийсь чудний уривчастий ритм і настирливі повтори. Радше можна було назвати її жахливою. На нижньому кінці перед шаманом танцювало обрядовий танець з десятеро жінок. І він гнівно картав тих, що не цілком віддавалися виконанню обряду. Огорнені важкими чорними розпатланими косами, що спадали їм аж до стану, вони звільна похитувалися взад і вперед, чуйно відгукуючись на безнастанну зміну ритму.

То було дивне видовисько, чистий анахронізм. На Півдні дев'ятнадцятий вік доходив уже останнього десятиріччя, а тут ще процвітала первісна людина, що лиш на п'ядь відійшла від печерної, забутий уламок стародавнього світу. Бурі вовкодави сиділи серед своїх у шкури зодягнених господарів або гризлися за місце коло вогню, світло багаття відбивалося на їхніх налитих кров'ю очах і на заслинених іклах. Ліси в примарному білому савані спали, байдужі до того, що діялося. Біла Тиша, на мить відступивши до узлісся, здавалося, знов насувала; зорі танцювали, високо стрибаючи по небу в своїх осяйних шатах.

Відлюдько Макензі невиразно усвідомлював дику величність тієї картини, коли поглядом перебігав по завинених у хутро рядах, шукаючи, кого нема. На хвилину він спинився на немовляті, що ссало оголені материні груди. Було нижче сорока — щось близько сімдесяти з чимось градусів морозу. Він згадав тендітних жінок своєї раси й понуро всміхнувся. А проте одна з таких ніжних жінок народила його, обдарувавши великою спадщиною — спадщиною, що дозволяла йому і його братам панувати над суходолом і морем, над тваринами й людьми по всій землі. Один проти сотні, серед полярної зими, далеко від своїх, він відчув голос тієї спадщини:

прагнення влади, любов до небезпек і шал боротьби, в якій він має вмерти або перемагти.

Співи й танці припинились, і шаман дав волю своєму запальному красномовству. Не досить ясними порівняннями з індіанської міфології він хитро впливав на легковірних слухачів. А говорити був він мастак. Крука — втілення творчих засад — він протиставив Вовкові — Макензі, затаврувавши його, як утілення руїнницької засади боротьби. І та боротьба не тільки духовна, борються й люди — кожен за свого тотема. Вони діти Джелхса — Крука, носія прометеєвого вогню, а Макензі — син Вовка, тобто диявола. Домагання замиритися в цій споконвічній війні, віддати своїх дочок найзапеклішому ворогові — це ж страшна зрада, святокрадіство. Шаман без ощадку сипав гострими словами й порівняннями, аби тільки споганити Макензі, того шпигуна — пролазу й чортового посланця. В юрбі індіан почувся притлумлений рев, а шаман повів далі:

— Так, братове, Джелхс — усесильний! Чи ж не він приніс нам вогонь небесний, щоб ми могли зігрітися? Чи ж не він витяг із печер сонце, місяць та зірки, щоб було нам видно? Чи ж не він навчив нас боротися з духами голоду й морозу? Але тепер Джелхс розгнівався на своїх дітей, їх зосталася жменька, й він їм не допоможе.

Бо вони забули за нього, робили злі вчинки, йшли лихими шляхами й пустили ворогів у свої оселі, посадовили їх біля своїх багать. І Крук сумує, що його діти такі непутящі; але якщо вони схаменуться й повернуться до нього, він вийде з мороку й допоможе їм. О браття! Вогнедавець ознайомив свою волю шаманові — тепер слухайте її ви. Нехай юнаки відведуть дівчат у свої вігвами, а самі накинуться на Вовка, і нехай їхня ненависть не слабне! Тоді їхні жінки стануть плідні, і з нащадків їхніх виросте могутній народ! І Крук виведе великі племена їхніх батьків і дітей з Півночі, і вони битимуться з Вовками, аж поки ті обернуться в попіл торішнього багаття. І Крукові сини знову запанують над усією країною! Так звістує вам Джелхс, Крук.

На це віщування близького прищестя месії індіяни хрипко завили, скочивши на ноги. Макензі вийняв великі пальці з рукавиць і чекав. Усі стали викликати Лиса й не замовкли, аж доки вийшов наперед один молодий парубок і почав промовляти:

— Браття! Шаман сказав мудре слово. Вовки беруть наших жінок, і нам нема кому народжувати дітей. Нас лишилася жменька. Вовки забрали в нас теплі хутра, а нам за них дали злого духа, що живе в пляшках, і одержу, зроблену не з бобрових чи рисячих шкур, а з трави. Вона не гріє, і наші чоловіки помирають з чудних хвороб. Я, Лис, не маю дружини, а чому? Двічі ті дівчата, що були мені до сподоби, пішли до Вовчого табору. Тепер я знов наскладав хутра з бобрів, лосів та оленів, щоб ним здобути ласки в Тлінг-Тінега й одружитися з його дочкою Заринскою. Але вона вже стоїть на лижвах, щоб утоптувати стежку Вовковим собакам. Я кажу не тільки за себе самого. Те саме, що я, зробив і Ведмідь. Він теж радий бути батьком її дітей і назбирав задля цього багато хутра. Я кажу за всіх молодих мисливців, що ще не мають дружин. Вовки завше голодні. Завше вони беруть краще м'ясо на полюванні. А Крукам лишаються покидьки.

Ондечки сидить Гукла, — мовив далі він і безжально показав на дівчину-каліку. — В неї ноги зігнуті, як березові перетинки в човні. Вона

не може ані дрова збирати, ані зносити впольовану здобич. Чи ж Вовки її вибрали?

— Правда! Правда! — загукали індіани.

— А онде Мойрі. Злий дух перекосив їй очі. Навіть діти лякаються, як побачать її; кажуть, що сам ведмідь уступається їй з дороги. То вибрали її Вовки?

Знов грізно залунали схвальні вигуки.

— Там сидить Пішет. Вона не чує моєї мови. Вона ніколи не чує пташиного співу, голосу свого чоловіка, щебету своєї дитини. Вона перебуває в Білій Тиші. Хіба Вовки хоч глянули на неї? Ні! Вони беруть найкращу дичину, а нам лишається послід. Браття, так далі не повинно бути! Не пустимо більше Вовків до нашого вогнища. Час настав.

Пурпурове, зелене й жовте полум'я північного саява запалило небо від обрію до обрію. А Лис, підвівши голову і руки знявши, дійшов найвищої нестями:

— Гляньте! Духи наших батьків повстали, і цієї ночі великі події стануться!

Він відступив, і мисливці виштовхнули наперед ще одного засоромленого юнака. Цей був на голову вищий за інших, а голі груди ніби навмисне дражнили мороз. Юнак не знав, як почати, й переступав з ноги на ногу. Слова не йшли у нього з вуст, і він ще більше бентежився. На обличчя йому лячно було глянути: певне, колись його понівечило якимось нещадної сили ударом. Нарешті він луснув себе кулаком у груди, що загули, як бубон, і голос його загримів, як прибій у печері на березі океану.

— Я Ведмідь, Срібне Вістря, й син Срібного Вістря. Ще коли в мене голос був дзвінкий, як у дівчини, я вбивав рись, лося й оленя; коли він загучав, як крик росомахи в пастці, я перейшов Південні гори й забив трьох чоловіків з Білої річки, коли ж він став такий, як рев річки Чінука, я зустрів ведмедя грізлі й не вступився йому з дороги.

Він замовк і торкнувся рукою страшних шрамів на обличчі.

— Я не такий красномовний, як Лис. Мій язик замерз, як ота річка. Я не вмю просторікувати. В мене мало слів. Лис сказав, що цієї ночі великі події стануться. Мова плине з його язика, як весняні струмки, але він не щедрий на вчинки. Цієї ночі я битимуся з Вовком. Я заб'ю його, й Заринска сидітиме коло мого багаття. Так сказав Ведмідь.

Навкруги Відлюдька Макензі знявся пекельний галас, але він не поступався.

Розуміючи, що на малій відстані рушницею не скористаєшся, він непомітно пересунув наперед обидва револьвери, щоб вони були напхваті, і тримав рукавиці тільки на кінчиках пальців. Він знав, що нема надії на рятунок, коли нападуться на нього всі разом, проте ладен був померти, як і похвалявся, міцно зціпивши зуби на горлі у ворога. Але Ведмідь зупинив своїх товаришів, одштовхуючи найпалкіших страшним кулаком. Коли галас почав затихати, Макензі глянув на Заринску. Вона була чудова: нахилилася вперед на своїх лижвах, уста ледь розтулені, ніздрі тремтять — немов тигриця, що готується стрибнути. У великих чорних очах її, спрямованих на одноплемінців, світився страх і виклик. Вона була така напружена, що й дихати забула. Так і скам'яніла, притиснувши одну руку до грудей, а другою міцно тримаючи батога. Та тільки-но Макензі глянув на неї, їй трохи полегшало. Тіло її розпружилося, вона випросталась і відповіла йому поглядом, сповненим безмірного кохання. Тлінг-Тінег спробував говорити, але гамір заглушив йому голос. Тоді Макензі виступив наперед. Лис роззявив був рота й хотів щось крикнути, але Макензі так люто поглянув на нього, що він

одсахнувся і крик той застряг йому в горлі. Його невдачу зустрінuto реготом; тепер індіани втихомирились і стали слухати.

— Брати! Білий чоловік, якого ви прозвали Вовком, прийшов до вас зі щирими словами. Він не брехун, як ескімос, він правду каже. Прийшов, як друг, як той, хто хотів би стати вам за брата. Але ваші чоловіки сказали своє, і час лагідних слів минув. Перш за все я хочу повідати вам, що в шамана брехливий язик, що він не правдивий пророк, і звістка, яку він оголосив, то не слово Вогненосця. Його вуха глухі на голос Крука, він з власної голови тче хитрі вигадки, а вас бере за дурнів. Він не має жодної сили. Коли вам доводилося вбивати собак і їсти, коли ви напихали собі шлунки невичиненими шкурами й шматками з мокасин, коли помирали старі чоловіки й старі жінки, коли помирали діти коло висохлих материних грудей, коли землю вашу огорнув морок і ви гинули, як лосось без води, коли вас опав голод, то чи послав шаман щастя вашим ловцям? Чи напхав він м'ясом черева ваші?

Кажу вам ще раз — шаман не має жодної сили. Дивіться, я плюю йому межі очі!

Люди, хоча й жахнулися на таке блюзнірство, та не заревли. Деякі жінки полякалися, але чоловіки схвильовано чекали чуда. Всі дивилися на шамана й Макензі. Жрець зрозумів, що настала переломна хвилина, відчув, що його влада хитається, і хотів був озватися, але Макензі, люто дивлячись на нього, звів кулака й підступив ближче. І шаман злякався. Макензі зневажливо зареготався й повів далі:

— Ну й що? Чи вразило мене громом? Чи спалила мене блискавка? Чи попадали зорі з неба й роздушили мене? Тьху! Про цього пса я вже не буду говорити. Тепер скажу про свій народ, наймогутніший з усіх народів, що панує в цілому світі. Спочатку ми полюємо поодинці, от як я полюю. Потім ми полюємо зграями. Нарешті, як стадо оленів, проходимо по всій землі. Ті, кого ми беремо до своїх осель, живуть, а хто не хоче — гине. Заринска — гарна дівчина, повна життя й сили, з неї буде добра Вовча мати. Ви можете вбити мене, та все ж вона буде Вовчою матір'ю, бо моїх

братів багато, і вони придуть слідами моїх собак. Слухайте, який закон у Вовків: коли хто позбавить життя одного Вовка, то за це головою накладуть десятеро. Багато племен уже заплатили таку ціну, а багато ще платитимуть.

А тепер я поговорю з Лисом і Ведмедем. Здається, їм до вподоби дівчина. Так? Але ж гляньте, я купив її. Тлінг-Тінег спирається на мою рушницю. Інші дари за дівчину лежать біля його багаття. Однак я буду чесний з ними. Лисові сухо в роті від довгої промови, і я дам йому п'ять великих папуш тютюну. Нехай йому рот зволожиться, щоб він міг досхочу галасувати на раді. Ведмедя я дуже поважаю і дам йому два укривала, борошна двадцять мірочок і тютюну вдвоє більше проти Лиса, а якщо він піде зі мною через Східні гори, то я дам йому таку саму рушницю, як Тлінг-Тінегові. А якщо він не хоче? Добре! Вовк уже втомився говорити. Він тільки ще раз нагадає вам закон: коли хто позбавить життя одного Вовка, то за це головою накладуть десятеро.

Макензі усміхнувся й відійшов на своє місце, але на серці йому було неспокійно.

Стояла ще темна ніч. Дівчина підійшла до нього й похапцем розповіла, до яких хитрощів удається Ведмідь у бійці на ножах. І Макензі уважно її вислухав.

Отже, вони будуть битися. Зараз десятки мокасинів розширили майданчик біля вогнища. Багато мовилося про шаманову поразку. Дехто казав, що він лише не захтів показувати своєї сили, але інші згадували минулі випадки й згоджувалися з Вовком. Ведмідь вийшов на середину майданчика, вийнявши з піхов мисливського ножа російської роботи. Лис зауважив, що Макензі має револьвери; тоді той зняв пояса й надів на Заринску і так само звірив їй і рушницю свою. Дівчина похитала головою — мовляв, вона не вміє стріляти, бо ж рідко доводилося жінці мати в руках такі коштовні речі.

— Тоді, якщо небезпека надійде до мене ззаду, голосно гукни: "Мій мужу!" Ні, отак: "Мій мужу!"

Він засміявся, коли вона проказувала незнайомі англійські слова, вщипнув її за щоку й увійшов у коло. Не лише зростом і поставою переважав його Ведмідь, але й Ведмедів ніж був довший на добрих два дюйми. Відлюдькові Макензі траплялося вже на своєму віку ставати вічна-віч із супротивником, отож він знав, що перед ним стоїть справжній чоловік. Однак він аж стрепенувся, побачивши блискучу крицю, і в жилах швидше запульсувала гаряча кров його предків.

Не раз заганяв Ведмідь Відлюдька то до краю вогнища, то в глибокий сніг, але потім, ступінь по ступневі, наче вправний боксер, він знову вертався насеред поля. Ніхто не заохочував його, тимчасом як супротивника підбадьорювали хвалою, порадами, острогами. Але Макензі міцніше стискав зуби, коли дзвеніли ножі, черкаючи один об одного, і, свідомий своєї сили, натискав або боронився цілком спокійно. Спочатку він почував жаль до свого супротивника, але той жаль зник перед первісним інстинктом самооборони, а потому цей інстинкт перетворився на жадобу вбивства. Десять тисяч років цивілізації спали з нього, і він став печерним чоловіком, що б'ється за самицю.

Двічі він штрикнув Ведмедя, одскочивши непошкоджений, але втретє не умкнувся, і вони зітнулися: кожен вільною рукою вхопив за озб-роєну руку ворога. Тоді тільки Макензі відчув страшенну силу свого супротивника. Його м'язи болісно напружились, аж вузлами взялися, жили мало не рвалися з натуги, а вістря з російської криці полискувало ближче й ближче. Він спробував відірватися від супротивника, але цим тільки нашкодив собі. Коло людей, у хутра затушкованих, усе вужчало; кожен прагнув побачити останній удар. Та враз Макензі спритно відхилився трохи набік і вдарив свого супротивника головою. Ведмідь мимоволі похитнувся й утратив рівновагу, а Макензі швидко підставив йому ногу і, подавшись уперед усією своєю вагою, турнув супротивника за коло глядачів у глибокий сніг. Ведмідь виборсався зі снігу й кинувся назад на бойовище.

— О мій мужу! — голос Зарински задзвенів, попереджаючи про небезпеку.

На звук спущеної тятиви Макензі пригнувся до землі, й стріла з кістяним вістрям пролетіла над ним, влучила Ведмедеві в груди, і той з розгону впав на нього. Але за мить Макензі скочив на ноги. Ведмідь лежав нерухомо, а по той бік вогнища стояв шаман і накладав другу стрілу.

Макензі схопив важкого ножа за кінчик леза і рвучко метнув його. Ніж, блискавкою майнувши над багаттям, аж по самий держак вгородився в горло шаманові. Той захитався і впав у жар на вогнище.

Клац! Клац! — Лис ухопив рушницю Тлінг-Тінегову і даремне намагався загнати набій у цівку, але, почувши, як зареготався Макензі, випустив її.

— Виходить, Лис ще не навчився гратися цією цяцькою? Він ще жінка. Ходи сюди! Я тебе навчу.

Лис вагався.

— Ходи, кажу!

Лис підступив невпевнено, як набитий собака.

— Ось так і так. І все! — Набій став на своє місце і, звівши курка, Макензі приклав рушницю до плеча.

— Лис сказав, що цеї ночі відбудуться великі події, і сказав правду. Великі події відбулися, та Лисова в них участь була нікчемна. Чи Лис і досі хоче взяти Заринску до свого намету? Хоче піти слідом за шаманом і Ведмедем? Ні? Гарзд!

Макензі зневажливо відвернувся й витяг ножа шаманові з горла.

— Може, хто інший з молодих мисливців цього хоче? Якщо є такі, то Вовк кластиме їх по двоє й по троє, доки не лишиться жодного. Немає? Гарзд. Тлінг-Тінегу, я дарую тобі цю рушницю вдруге. Якщо тобі доведеться мандрувати на Юкон, то пам'ятай, що там завжди буде для тебе місце й багато їжі біля Вовкового багаття.

Ніч уже, бачу, обертається на день. Я йду, але можу вернутися. Тож не забудьте про Вовчий закон!

Макензі підступив до Зарински, а індіяти дивилися на нього, наче на якусь надприродну істоту. Дівчина стала на чолі запрягу, й собаки рушили. За кілька хвилин їх поглинув примарний ліс. Макензі стояв непорушно, потім і собі нап'яв лижви, щоб іти за ними.

— А Вовк забув про п'ять великих папуш?

Макензі сердито обернувся до Лиса, але раптом йому стало смішно.

— Я дам тобі одну маленьку папушу.

— Це вже як сам Вовк знає, — покiрно мовив Лис, простягаючи руку.